

De beroepsstandaard geeft weer wat van een geestelijk verzorger verwacht mag worden. Deze bestaat uit een kort en bondig beroepsprofiel, een uitgewerkte kwaliteitsstandaard en de beroepscode waaraan de geestelijk verzorger gehouden is.

De beroepsstandaard heeft zowel een externe als interne functie. Extern dient de beroepsstandaard als basisdocument voor die situaties waarin de geestelijke verzorging ter sprake komt: in overleg met werkgevers, cliënten en cliëntenorganisaties, zendende of machtigende instanties, opleidingen, zorgverzekeraars en overheid. Intern is de beroepsstandaard de basis voor de verdere vormgeving van het beroep, en speelt deze een belangrijke rol in het interne overleg in teamverband, en op regionaal en landelijk niveau. Ten slotte is de beroepsstandaard een bron van informatie voor allen die niet zelf het beroep uitoefenen maar op een of andere wijze betrokken zijn bij de geestelijke verzorging.

Beroepsstandaard geestelijk verzorger 2015

Beroepsstandaard geestelijk verzorger 2015

December 2016

Uitgave van de Vereniging van Geestelijk VerZorgers

Grafische vormgeving:
Marsstar Design, Zoetermeer

Voor meer informatie:
secretariaat VGVZ,
info@vgvz.nl
www.vgvz.nl

© 2016, VGVZ. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt worden in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de rechthebbende.

Inhoud

Inleiding	4
I. Beroepsprofiel geestelijk verzorger	7
II. Kwaliteitsstandaard geestelijk verzorger	10
1. Definitie	10
2. Kwalificatie	13
3. Functiedifferentiatie	16
III. Beroepscode voor geestelijk verzorgers	19
1. Preambule	19
2. Algemene uitgangspunten	20
3. Gedragsregels	21
4. Klachtenreglement	26
Bijlage I Verantwoording van kerndefinitie en competenties	36
1. Definitie	36
2. Competenties	38
Bijlage II De ontwikkeling van de geestelijke verzorging als professie	41
1. Domein	41
2. Zelforganisatie	42
3. Deskundigheid	43
4. Belangenbehartiging	44
5. Maatschappelijke erkenning	46

Inleiding

Geestelijke verzorging is in beweging. Terwijl zij als praktijk eeuwenoud is, neemt zij in iedere tijd nieuwe vormen aan. Dat hangt samen met veranderingen in de contexten waarin geestelijk verzorgers werkzaam zijn. Een aantal ontwikkelingen op een rijtje:

- In het levensbeschouwelijk landschap is de rol van de traditionele kerken afgenomen; levensbeschouwelijk wordt steeds meer uit verschillende bronnen geput.
- In de wereld van de zorg, een belangrijk werkterrein voor de geestelijke verzorging, zien we meer marktwerking, steeds kortere opnames, zo veel mogelijk zorg in de eigen huiselijke omgeving, steeds nieuwe medisch-technische mogelijkheden, met oude en nieuwe ethische vragen die daarbij aan de orde komen, en een toegenomen rol van standaarden en protocollen.
- Geestelijk verzorgers zoeken in deze werelden opnieuw hun plek: vaak in dienst van een instelling, maar nu ook als zelfstandig beroepsbeoefenaar; mét een zending van een erkend levensbeschouwelijk genootschap, maar nu ook gemachtigd door een Raad voor institutioneel niet-gezonden geestelijk verzorgers.
- Geestelijk verzorgers spelen steeds meer een rol ter ondersteuning van andere professionals in organisaties en ten behoeve van de organisatie als geheel.
- De oprichting van het kwaliteitsregister voor geestelijk verzorgers (SKGV) weerspiegelt de toenemende professionalisering van het beroep.

De nieuwe Beroepsstandaard geestelijk verzorger die hier voor u ligt, wil recht doen aan deze vérstreckende ontwikkelingen. Daarom is besloten een nieuwe Beroepsstandaard te schrijven, en niet te volstaan met het herschrijven van de oude Beroepsstandaard uit 2002, aangepast in 2010.

De Beroepsstandaard bestaat uit de volgende delen:

I. Het Beroepsprofiel

Hierin wordt kort en bondig globaal uitgelegd wat een geestelijk verzorger is. Deze tekst wil behulpzaam zijn bij het positioneren en profileren van de geestelijke verzorging. Het beroepsprofiel beoogt het beroep van geestelijk verzorger te verhelderen aan belanghebbenden die niet zelf het vak uitoefenen, zoals cliënten, managers, en collega's van andere disciplines.

II. De Kwaliteitsstandaard

Hierin wordt de definitie van geestelijke verzorging gegeven en uitgewerkt naar doel, domein, dimensies, activiteiten, kenmerken en rollen. Vervolgens wordt aangegeven aan welke kwalificaties de geestelijk verzorger moet voldoen. Ten slotte worden de mogelijke varianten binnen de functie beschreven. De kwaliteitsstandaard beoogt het werk en de kwalificaties van de geestelijk verzorger gedetailleerd te beschrijven ten behoeve van de beroepsgroep, de opleiders en de afnemers.

III. De Beroepscode

Deze geeft de gedragsregels weer, waaraan de geestelijk verzorger gehouden is bij de uitoefening van haar beroep. Het Klachtenreglement maakt onderdeel uit van de Beroepscode. Hierin wordt aangegeven hoe klachten over gedragingen van geestelijk verzorgers die in strijd zijn met de Beroepscode worden behandeld.

Bijlage I Verantwoording van kerndefinitie en competenties

Bijlage II De ontwikkeling van de geestelijke verzorging als professie

De Beroepsstandaard geeft weer wat van een geestelijk verzorger verwacht mag worden. Het document heeft zowel een externe als interne functie. Extern dient de Beroepsstandaard als basisdocument voor die situaties waar de geestelijke verzorging ter sprake komt: in overleg met werkgevers, cliënten en cliëntenorganisaties, zendende of machtigende instanties, opleidingen, zorgverzekeraars en overheid. Intern is de Beroepsstandaard de basis voor de verdere vormgeving van het beroep, en speelt deze een belangrijke rol in het interne overleg in teamverband, en op regionaal en landelijk niveau. Ten slotte is de Beroepsstandaard een bron van informatie voor allen die zelf niet het beroep uitoefenen maar op een of andere wijze betrokken zijn bij de geestelijke verzorging.

De Beroepsstandaard is op de eerste plaats geschreven voor geestelijk verzorgers in de zorg. Toch is er bewust naar gestreefd om de tekst zo te formuleren dat deze kan gelden voor geestelijk verzorgers op verschillende werkerterreinen (zorg, krijgsmacht, justitie en politie) en in verschillende werkvelden binnen de zorg. Het verdient aanbeveling de nieuwe Beroepsstandaard uit te werken, passend bij de specifieke kenmerken van de verschillende werkerterreinen. Hetzelfde geldt voor de verschillende werkvelden binnen de zorg.

In concept is de Beroepsstandaard voorgelegd aan verschillende partijen: managers binnen de zorg, opleidingen, levensbeschouwelijke genootschappen, geestelijk verzorgers werkzaam op andere werkerterreinen dan de zorg, en aan geestelijk verzorgers zelf, individueel en hun georganiseerde verbanden. Van de commentaren van al deze partijen is dankbaar gebruikgemaakt door de commissie die verantwoordelijk was voor de herziening van de beroepsstandaard.

Deze commissie Herziening Beroepsstandaard werd door het algemeen bestuur van de VGVZ ingesteld op 3 december 2013. Ze bestond uit de volgende leden: drs. Suzan Doodeman, drs. Christien den Draak, drs. Roel Hekking, drs. Vicky Hölsgens (notulist), drs. Jan Hein Mooren, drs. Ralf Smeets, drs. Joost Verhoef (voorzitter), drs. Lydie Vermeulen, prof. dr. Martin Walton.

Deze Beroepsstandaard is vastgesteld door de algemene ledenvergadering van de VGVZ, 22 juni 2015.

I. Beroepsprofiel geestelijk verzorger

Dit beroepsprofiel beoogt kort en bondig het werk van de geestelijk verzorger te beschrijven voor cliënten, managers, collega's van andere disciplines, verwijzers en andere belanghebbenden.

Wat is geestelijke verzorging?

Geestelijk verzorgers komen in beeld als de vanzelfsprekende orde van het alledaagse leven wordt doorbroken; in situaties van leven en dood, bij afscheid en verlies, bij ervaringen van grote verbondenheid of juist van verlatenheid, en bij ethische vragen. Zij zijn deskundig in het omgaan met levensvragen, zingeving, spiritualiteit en ethische afwegingen.

Geestelijke verzorging is professionele begeleiding, hulpverlening en advisering bij zingeving en levensbeschouwing.

Wat doet een geestelijk verzorger?

Geestelijk verzorgers zijn werkzaam binnen organisaties en als zelfstandige beroepsbeoefenaren.

Geestelijk verzorgers bieden individuele begeleiding en groepsbegeleiding, meestal in de vorm van gesprekken. Zij gaan op zoek naar wat de cliënt kracht en inspiratie geeft, aansluitend bij diens levensverhaal en levensbeschouwelijke achtergrond. Ook kunnen zij cliënten bijstaan met rituelen en sacramenten.

Voor mensen die in een bijzondere levensomstandigheid verkeren omdat ze afhankelijk zijn van een zorginstelling, gedetineerd zijn of in de krijgsmacht dienen, helpen geestelijk verzorgers het grondwettelijk vastgelegde recht op vrijheid van godsdienst en levensovertuiging uit te oefenen. Dit wordt de vrijplaats genoemd. Deze garandeert geestelijke bijstand voor burgers, onafhankelijk van een indicatie of toestemming door een derde.

Geestelijk verzorgers zijn tevens beschikbaar voor andere professionals en voor het management. Zij adviseren op het gebied van levensbeschouwing en ethiek, verzorgen scholing en dragen bij aan het levensbeschouwelijk klimaat binnen de instelling.

Geestelijk verzorgers werken, met inachtneming van hun beroepsgeheim, interdisciplinair samen met andere collega's.

Voor wie?

Geestelijk verzorgers zijn er voor iedereen, ongeacht geloof of levensovertuiging. In beginsel is elke geestelijk verzorger in staat om elke cliënt te begeleiden. Als de cliënt verzoekt om iemand van de eigen levensbeschouwelijke achtergrond, of als de geestelijk verzorger op de grenzen van de eigen competentie stuit, zal deze de cliënt doorverwijzen naar een collega.

Welke achtergrond heeft een geestelijk verzorger?

Geestelijk verzorgers hebben een opleiding in de theologie, humanistiek of religiewetenschappen op universitair masterniveau of hbo-masterniveau. Hun bevoegdheid ontlent zij ofwel aan zending door een maatschappelijk erkend levensbeschouwelijk genootschap, zoals o.a. de levensbeschouwelijke genootschappen die de overheid erkent voor de zending van geestelijke verzorgers die bij haar in dienst zijn, ofwel aan een machtiging door de Raad voor Institutioneel Niet-Gezonden Geestelijk Verzorgers (RING-GV). Geestelijk verzorgers met een zending vanuit een levensbeschouwelijk genootschap zijn bevoegd om als representant van deze gemeenschap op te treden.

Welke competenties?

Ieder werkterrein (zorg, justitie, defensie) vraagt specifieke competenties die met die bijzondere context verbonden zijn. Voor alle geestelijk verzorgers geldt dat zij in staat zijn om te reflecteren op levensbeschouwelijke, spirituele en ethische thema's die zich in het persoonlijk leven en binnen organisaties voordoen.

- Inhoudelijk hebben geestelijk verzorgers een brede kennis van zingevingsprocessen en levensbeschouwing, van godsdienst en spirituele bronnen, en van ethiek.
- Procesmatig zijn geestelijk verzorgers in staat om hun kennis en reflecties te delen met anderen, en verbindend aanwezig te zijn.
- Geestelijk verzorgers hebben een persoonlijk doorleefde spiritualiteit, die zij actief onderhouden en die de basis vormt van waaruit zij hun werk doen.

Registratie in het beroepsregister SKGV garandeert dat de geestelijk verzorger kennis en vaardigheden op peil houdt door gerichte bij- en nascholing.

Beroepscode en klachtenreglement

Door het lidmaatschap van de beroepsvereniging VGVZ onderschrijven geestelijk verzorgers de beroepscode. Zij vallen onder het klacht- en tuchtrecht. In voorkomende gevallen kan een cliënt of een organisatie volgens de procedure van het klachtenreglement een klacht indienen tegen de betreffende geestelijk verzorger.

II. Kwaliteitsstandaard geestelijk verzorger

1. Definitie¹

Geestelijke verzorging is professionele begeleiding, hulpverlening en advisering bij zingeving en levensbeschouwing.

Aan zingeving en levensbeschouwing kunnen vier dimensies onderscheiden worden:

- a. De existentiële dimensie verwijst naar de ervaring van het bestaan als zodanig, in zijn alledaagsheid én met zijn (contingente) ervaringen van verschrikking en verwondering en alles daartussen.
- b. De spirituele dimensie verwijst naar transcendente betekenis en ervaring.
- c. De ethische dimensie verwijst naar het veld van waarden, normen en verantwoord handelen.
- d. De esthetische dimensie verwijst naar de vormende betekenis van ervaringen met schoonheid in zowel cultuur als natuur.

1.1. Doel

Mensen zoeken naar zin en betekenis samen met anderen of individueel. In bijzondere of belastende situaties – geboorte of dood, ziekte of beperking, opsluiting of uitzending, relatievorming en overgangsmomenten, verlies of trauma – ondervinden mensen dat hun besef van zin op het spel staat, dat verbinding verbroken of anders wordt, dat zij oriëntatie zoeken. Ook bij professionals en in organisaties spelen zinvragen rondom motivatie en inspiratie, missie en ethiek een grote rol.

Door gerichte en methodische aandacht voor zingeving en levensbeschouwing draagt geestelijke verzorging bij aan het welbevinden van mensen in relatie tot zichzelf, anderen en hun omgeving en aan het goed functioneren van professionals, netwerken en organisaties. Doel is het bevorderen van spirituele groei, veerkracht, weerbaarheid, eigen regie en het verminderen van kwetsbaarheid.

¹ Voor een verantwoording van de gekozen termen, zie bijlage I: Verantwoording van kerndefinitie en competenties.

In relatie met cliënten stemmen geestelijk verzorgers af op wat anderen beweegt, en zijn ze gericht op hun bronnen, kracht en perspectief. Dit gebeurt door gesprekken, rituelen, presentie en andere ondersteunende werkzaamheden. Daarnaast horen ook vieringen, kunstvormen, projecten, bemiddeling, advisering en onderwijs tot het werkkerrein.

Geestelijk verzorgers behartigen in de zorgpraktijk en in maatschappelijke velden de vrijplaats die voortvloeit uit het grondwettelijk vastgelegde recht op de vrijheid van godsdienst en levensovertuiging. De vrijplaats garandeert geestelijke bijstand voor burgers, onafhankelijk van een indicatie of toestemming door een derde.

1.2. Domein

‘Geestelijke’ in geestelijke verzorging verwijst naar het verlangen van de mens om betekenis aan het leven te ontleen en toe te kennen. Dit komt tot uiting in de vitaliteit van de mens in het beleven van het leven en het zoeken naar verbinding en oriëntatie.

Levensbeschouwing en zingeving liggen in elkaars verlengde. Samen omvatten zij verschillende aspecten van betekenisvinding en religieuze praktijken: formeel en informeel, passief en actief, gemeenschappelijk en individueel, procesmatig en inhoudelijk. Het domein van de geestelijke verzorging past binnen de disciplines theologie, humanistiek en religiewetenschappen. De geestelijk verzorger is in staat om te reflecteren op levensbeschouwelijke, spirituele en ethische thema’s die zich in de cultuur en in specifieke werkcontexten voordoen. Daarin zijn inzichten en vaardigheden uit sociale wetenschappen met het oog op professionele zorg- en dienstverlening geïntegreerd. Geestelijk verzorgers zijn werkzaam in institutioneel verband of als vrijgevestigde. In de context van ieder werkveld beschikt de geestelijk verzorger over specialistische kennis en passende werkvormen. In zowel de diepte als de breedte heeft een geestelijk verzorger kennis van en affiniteit met zingevingprocessen.

1.3. Activiteiten

De geestelijk verzorger is in begeleiding, hulpverlening en advisering actief op drie niveaus:

- a. *Het microniveau* betreft begeleiding bij persoonlijke vragen naar zin, motivatie en inspiratie, bij worsteling met verlies en tegenslag in het leven, bij verlangen naar een goed leven en het streven om het eigen geloof en de eigen levensbeschouwing en levenskunst vorm te geven.

- b. *Het mesoniveau* betreft de advisering van professionals en vrijwilligers en de facilitering van zorg- en dienstverlening. Daartoe horen moreel beraad en educatieve activiteiten.
- c. *Het macroniveau* betreft beleidsadvies, ondersteuning van de identiteit van organisaties en participatie in maatschappelijke netwerken en discussies.

1.4. Kenmerken

Geestelijke verzorging sluit aan bij het levensverhaal van de cliënt en de levensvragen die hij of zij stelt. Geestelijke verzorging beperkt zich niet tot één bepaald aspect van het menselijk bestaan en kan verschillende vormen aannemen, waarbij vragen en achtergrond van de cliënt altijd richtinggevend zijn.

1.5. Rollen

- a. *Begeleider*. De geestelijk verzorger is begeleider van mensen bij levenscrises en met het oog op spiritualiteit en levenskunst. Dit gebeurt individueel en in groepsverband. Door middel van gesprekken en rituelen kan de geestelijk verzorger begeleiding bieden en coping ondersteunen.
- b. *Representant*. De geestelijk verzorger fungeert voor velen als representant, waar gewenst als vertegenwoordiger van een levensbeschouwelijke traditie en meer algemeen als behartiger van levensbeschouwelijke thema's. De geestelijk verzorger behartigt de vrijplaats die de uitoefening van het recht op vrijheid van godsdienst en levensovertuiging van de cliënt garandeert.
- c. *Voorganger*. De geestelijk verzorger is voorganger in vieringen, bezinnende bijeenkomsten en rituelen.
- d. *Opleider*. Een geestelijk verzorger biedt als opleider training en educatie aan professionals, vrijwilligers en toekomstige geestelijk verzorgers met het oog op levensbeschouwelijke en ethische vragen.
- e. *Adviseur*. Een geestelijk verzorger fungeert ten behoeve van medewerkers, projecten en processen als adviseur waar levensbeschouwelijke en ethische aspecten in de zorg- en dienstverlening aan de orde zijn.
- f. *Coördinator*. Een geestelijk verzorger geeft als coördinator leiding aan vrijwilligers en professionals, aan projecten of processen met het oog op goede zorg- en dienstverlening in brede zin.

2. Kwalificatie

2.1. Legitimatie

- a. *Bekwaamheid* ontleent een geestelijk verzorger aan een studie op het terrein van theologie, humanistiek of religiewetenschappen op masterniveau, en aan praktijkervaring, permanente bij- en nascholing en specialisatie.
- b. Naast gebleken bekwaamheid heeft een geestelijk verzorger in de zin van deze beroepsstandaard een *bevoegdheid* nodig. Deze bevoegdheid ontleent zij ofwel aan zending door een maatschappelijk erkend levensbeschouwelijk genootschap, zoals o.a. de levensbeschouwelijke genootschappen die de overheid erkent voor de zending van geestelijk verzorgers die bij haar in dienst zijn, ofwel aan een machtiging door de RING-GV. Deze bevoegdheid is mede noodzakelijk om de vrijplaats van de cliënt te helpen realiseren.
- c. *Registratie* toont aan dat een geestelijk verzorger een geaccrediteerde initiële opleiding heeft genoten, bevoegd is, en door bij- en nascholing het vereiste niveau onderhoudt.

2.2. Competentie

Om de rollen van geestelijke verzorging op professionele wijze te vervullen zijn competenties nodig die door opleiding en training verworven worden. In iedere rol zijn meerdere competenties van belang. Iedere competentie kan in meerdere rollen toepassing vinden. De verhouding tussen rollen en competenties is daarom dynamisch. Ieder werkterrein vraagt specifieke competenties die met de context verbonden zijn.

A. Inhoudsgerichte competenties

De inhoudsgerichte competenties hebben betrekking op de gerichtheid van de geestelijk verzorger op zingeving en levensbeschouwing.

Hermeneutische of levensbeschouwelijke competentie: het kunnen verhelderen van zingevingsvragen en van levensbeschouwelijke overtuigingen en gewoonten in relatie tot de context of situatie, en het kunnen bieden van levensbeschouwelijke counseling. Hieronder wordt begrepen het vermogen om betekenisgeving in teksten en beelden, praktijken en levensverhalen, tradities en nieuwe vormen van zingeving te verstaan, vertolken en duiden vanuit levensbeschouwelijke tradities. Dit voltrekt zich in relatie tot en in uitwisseling met existentiële en spirituele vragen, levensbeschouwelijke en ethische bronnen, hedendaagse samenleving, geloof en cultuur. Cruciaal is het vermogen om emoties en onuitgesproken vragen en impliciete veronderstellingen te horen en te verhelderen.

Therapeutische competentie: het aandachtig present kunnen zijn bij en kunnen luisteren naar anderen, het op systematische wijze kunnen verhelderen en analyseren van levensvragen en crises, en het kunnen bieden van begeleiding bij coping, het zoeken naar (levens)oriëntatie en het vormgeven van levenskunst. Dit geschiedt vanuit kennis van therapeutische processen en met onderscheidingsvermogen tussen gezonde en ongezonde vormen van spiritualiteit en geloof.

Spirituele competentie: ondersteuning kunnen bieden bij het aanboren en vernieuwen van spirituele en levensbeschouwelijke bronnen. Dat veronderstelt brede kennis van levensbeschouwelijke bronnen en het vermogen om die bronnen waar nodig te herijken en present te stellen in rituele handelingen en symbolische uitdrukkingwijzen.

Ethische competentie: de bezinning op ethische aspecten van zorg- en dienstverlening kunnen faciliteren alsook ethische vragen en morele dilemma's kunnen verhelderen in het bieden van morele counseling en in het begeleiden van moreel beraad.

B. Procesmatige competenties

De procesgerichte competenties hebben betrekking op de professionele, organisatorische en maatschappelijke contexten waarin de geestelijk verzorger werkt.

Agogische competentie: individuen en groepen in veranderings- en groeiprocessen kunnen begeleiden met het oog op ontwikkeling, verandering en groei in humaniteit en spiritualiteit.

Intermediaire competentie: als bemiddelaar en pleitbezorger kunnen optreden in (interne en externe) netwerken (waaronder maatschappelijke en levensbeschouwelijke organisaties) met het oog op begeleiding van mensen, ethische vragen en raakpunten tussen levensbeschouwing en zorg- en dienstverlening. Cruciaal is het vermogen om zowel openheid te bewerkstelligen als vertrouwelijkheid te waarborgen.

Communicatieve competentie: contact kunnen leggen en uitwisseling bevorderen op veelzijdige wijze met diverse mensen en in verschillende contexten met het oog op optimale begeleiding, samenwerking en informatievoorziening; het aanbod van geestelijke verzorging, zowel in algemene termen als afgestemd op specifieke problematiek, systematisch en helder aan anderen kunnen presenteren.

Educatieve competentie: individuen en groepen op uitnodigende en didactisch verantwoorde wijze van scholing, training en advies kunnen voorzien met het oog op levensbeschouwelijke aspecten van zorg- en dienstverlening; het kunnen bieden van ondersteuning aan professionals en vrijwilligers in het leren verstaan van het perspectief van anderen.

Organisatorische competentie: interdisciplinair en wederkerig kunnen samenwerken en processen kunnen faciliteren, initiërend en stimulerend in teams en netwerken kunnen participeren; als collega en werknemer kritisch loyaal in een organisatie of netwerk kunnen participeren en verantwoording afleggen; kennis hebben van organisatorische en maatschappelijke contexten en relevante regelen wetgeving.

Methodische competentie: het kunnen ordenen, registreren, documenteren, analyseren en evalueren van de eigen beroepspraktijken met het oog op de kwaliteitsverbetering; het gebruik kunnen maken van resultaten van onderzoek en participeren in onderzoek; het eigen aanbod en de afstemming van vraag, aanbod en gewenste uitwerking kunnen verantwoorden en verduidelijken; het structureel kunnen bevorderen van de bekendheid en de beschikbaarheid van het aanbod geestelijke verzorging.

C. Persoonsgerichte competenties

De persoonsgerichte competenties hebben betrekking op de integriteit en zelfreflectie die een voorwaarde zijn voor de uitoefening van het beroep. Zij vormen bovendien een basis voor het kunnen onderkennen en onderscheiden welke rollen en welke competenties in een concrete situatie gevraagd zijn.

Zelfreflectieve competentie omvat biografische en levensbeschouwelijke zelfreflectie: kunnen reflecteren op de eigen levensbeschouwing teneinde op een evenwichtige, vrije en authentieke wijze anderen tegemoet te kunnen treden.

Dialogische competentie: in interacties, intervisie en supervisie de eigen vooronderstellingen en vooroordelen kunnen onderkennen én identiteit en standpunten van een ander eerbiedigen.

Existentiële competentie: tot een positiebepaling kunnen komen inzake existentiële, spirituele en ethische vragen om op een integere en verantwoorde manier anderen tegemoet te kunnen treden.

Integratieve competentie: diverse competenties, verantwoordelijkheden en rollen kunnen integreren in eigen denken, voelen, willen en handelen.

3. Functiedifferentiatie

Geestelijk verzorgers hebben verschillende achtergronden en worden in de praktijk ook op verschillende manieren ingezet. Bij het werk dat zij doen, maken zij gebruik van hun bekwaamheid die zij verworven kunnen hebben aan verschillende opleidingen. Daarnaast ontlenen ze hun bevoegdheid aan een variëteit aan instituten. Hieronder wordt de voorkomende differentiatie in de functie van geestelijk verzorger verder uitgewerkt.

3.1. Naar bekwaamheid

De in de vorige paragrafen uiteengezette kwaliteitsstandaard geeft een overzicht van de activiteiten en de rollen die een geestelijk verzorger vervult en de competenties die hiervoor nodig zijn. Om dit te kunnen heeft de geestelijk verzorger een opleidingsniveau nodig dat hierbij past. Opleidingen worden in de Europese regelgeving ingedeeld in verschillende niveaus, die elk hun eigen kenmerken hebben.² Elk niveau heeft een eigen score op verschillende vlakken, namelijk zelfstandigheid van functioneren, complexiteit van taken, verantwoordelijkheid, toepassen van vaardigheden, (toepassen van) kennis en inzicht, oordeelsvorming, communicatie en leervaardigheden.

Aan de hand van de scores op deze vlakken kunnen opleidingen en beroepen aan elkaar gekoppeld worden. Dat geeft antwoord op de vraag: “Welke opleiding en welk niveau is nodig voor welk beroep?”

De kwaliteitsstandaard van de geestelijk verzorger vraagt om een bepaald niveau van functioneren op de genoemde vlakken. Kenmerkend zijn het toepassen van kennis en vaardigheden op telkens wisselende en nieuwe situaties, het interdisciplinair kunnen overleggen en de communicatie met en het onderwijs aan alle niveaus van medewerkers van organisaties. Daarnaast het organiseren van de eigen beroepsuitoefening met een hoge mate van zelfstandigheid, en het ontwikkelen en evalueren van de eigen beroepspraktijk. Dit niveau van functioneren past bij de eindtermen van een masteropleiding.³

De vereiste bekwaamheid – een opleiding op masterniveau – kent de volgende differentiatie:

- a. De meeste geestelijk verzorgers zijn opgeleid aan een **wo-masteropleiding** op het terrein van theologie, humanistiek of religiewetenschappen. Door de aard van hun opleiding kunnen zij aan de ontwikkeling van het vak bijdragen door zelfstandig onderzoek. Ook zijn zij gewend inzichten en onderzoeksresultaten uit aanpalende disciplines te hanteren, zoals psychologie,

2 European Qualifications Framework (EQF), op 23 april 2008 goedgekeurd door het Europees Parlement als uitwerking van de Verklaring van Bologna uit 1999.

3 Master is niveau 7 in het Europees Kwalificatieraamwerk.

psychotherapie, agogiek en communicatiekunde. Complexe interdisciplinaire uitwisseling en behandelconsulten horen ook bij het academisch niveau. De toelating tot het beroep vereist een toegevoegde praktijkcomponent in de vorm van stage.

- b. De **hbo-masteropleiding** geestelijke verzorging is een beroepsopleiding met een sterke praktijkcomponent. Deze opleiding heeft veel aandacht voor de uitoefening van het vak in verschillende organisaties en voor de vaardigheden van de zelfstandig ondernemer. Voor alle hbo-opleidingen is de stage een belangrijk onderdeel van het curriculum.

3.2. Naar bevoegdheid

De geestelijk verzorger is als beroepsbeoefenaar met eigen competenties ook de behartiger van de vrijplaats die de uitoefening van het recht op vrijheid van godsdienst en levensovertuiging van de cliënt garandeert. Deze positie ontleent de geestelijk verzorger aan de rol als representant van een levensbeschouwelijke traditie of meer algemeen als behartiger van levensbeschouwelijke thema's. Die rol kan niet ieder zich vrijelijk toe-eigenen, maar kan worden verleend op basis van gebleken geschiktheid en moet dus getoetst worden

Bovendien speelt de persoonlijke houding van de geestelijke verzorger een grote rol bij de invulling van haar bevoegdheid. Deze houding komt voort uit het toepassen van levensbeschouwelijke bronnen. De geestelijk verzorger kan bronnen toepassen in het eigen leven, ze inzetten in het werk en ze herkennen, benoemen en bruikbaar maken in de begeleiding van patiënten en cliënten. Ook deze persoonlijke houding moet getoetst worden.

Er zijn twee typen instanties die, na toetsing, bevoegdheid kunnen verlenen:

- a. Een levensbeschouwelijk genootschap verleent **zending**. Dit geeft aan dat een geestelijk verzorger is opgeleid en gevormd binnen een levensbeschouwelijke traditie. De zending maakt haar ook representant en soms ook ambtsdrager van het genootschap, en voorganger bij rituelen en voorbehouden handelingen.
- b. De Raad van Institutioneel Niet-Gezonden Geestelijk Verzorgers RING-GV verleent **machtiging**. Dit geeft aan dat de geestelijk verzorger is opgeleid en gevormd in levensbeschouwelijke thema's, die zij representeert in haar werk.⁴ De machtiging maakt haar ook drager en vertegenwoordiger van de eigen levensbeschouwelijke bronnen.

⁴ Waar zij staat kan ook hij gelezen worden.

3.3. In schema

wo-master met zending	wo-master met machtiging
hbo-master met zending	hbo-master met machtiging

III. Beroepscode voor geestelijk verzorgers

1. Preambule

1. De Beroepscode is, samen met de Kwaliteitsstandaard en een kwaliteitsregister een belangrijk instrument om de kwaliteit van de geestelijk verzorger te waarborgen. De Beroepscode en daaruit voortvloeiende gedragsregels zijn te zien als een vorm van zelfregulering. De geformuleerde regels gelden als toetsingsnorm voor het handelen van de bij de beroepsvereniging VGVZ aangesloten geestelijk verzorgers. Door lid te worden van de VGVZ is de geestelijk verzorger verplicht te handelen in overeenstemming met de Beroepscode.
2. Voor zover van toepassing op de situatie van de geestelijk verzorger geldt naast deze Beroepscode de regelgeving van werkgever en/of zendende instantie. Hoe de verschillende regelingen zich tot elkaar verhouden wordt aangeduid in 4.1. Uitgangspunten.
3. Deze Beroepscode is ten dele een *streefcode*, waarin belangrijke na te streven idealen worden geformuleerd. Voor een ander deel is de code een *grenscode*: een stelsel van concrete door de beroepsgroep afdwingbare gedragsregels, die een benedengrens aangeven die de leden van de beroepsgroep niet mogen overschrijden.
 - 3.1. Binnen de eigen kring van leden van de VGVZ ligt de betekenis van de Beroepscode in de formele vastlegging van de waarden en normen waaraan geestelijk verzorgers zich dienen te houden.
 - 3.2. Tegenover externe partijen biedt de Beroepscode een waarborg dat het behartigen van bepaalde waarden en normen, zoals deze gestalte krijgen in de individuele beroepsuitoefening, voldoet aan de eisen die door overheid en samenleving gesteld worden om te komen tot een goede zorgverlening.
 - 3.3. Voor de cliënt⁵ biedt de Beroepscode een normatieve basis voor de vertrouwensrelatie die deze met de geestelijk verzorger aangaat.

5 Geestelijk verzorgers hebben te maken met patiënten, cliënten, bewoners, medewerkers, vrijwilligers, gedetineerden en militairen. Al deze categorieën worden hier aangeduid met het woord 'cliënt'.

4. Ten aanzien van het niet naleven van de Beroepscode heeft de cliënt of een andere belanghebbende het recht een klacht in te dienen bij de Klachtencommissie van de VGVZ. De procedure hiervoor wordt aangegeven in het Klachtenreglement, zie paragraaf 4 van deze Beroepscode.
5. Het formaliseren van de Beroepscode is geen statisch gebeuren. De Beroepscode dient regelmatig te worden aangepast aan nieuwe en onvoorziene omstandigheden en ontwikkelingen. Voorts zal door het functioneren van rechtspraak jurisprudentie ontstaan, die medebepalend is voor de gedragingen van de geestelijk verzorger.
6. Deze Beroepscode vervangt vanaf het moment dat zij door de Algemene ledenvergadering van de VGVZ is aangenomen eerdere versies van deze code, die daarmee vervallen zijn.

2. Algemene uitgangspunten

7. De geestelijk verzorger respecteert de uniciteit en waardigheid van ieder mens. Uitgangspunt is dat ieder mens recht heeft op geestelijke verzorging, ongeacht etnische afkomst, nationaliteit, leeftijd, geslacht, seksuele geaardheid, politieke voorkeur, leefwijze, levensovertuiging of sociale positie van de cliënt.
8. De geestelijk verzorger zelf is in het geding in het contact met cliënten, naasten en medewerkers. De geestelijk verzorger is derhalve aanspreekbaar op wie zij zelf is en waar zij zelf (voor) staat.⁶
9. De geestelijk verzorger is zich steeds bewust van de asymmetrie in de verhouding tussen zichzelf en de gesprekspartner. De geestelijk verzorger maakt geen misbruik van haar uit deskundigheid en/of positie voortvloeiend overwicht.
10. De geestelijk verzorger is persoonlijk verantwoordelijk voor de uitoefening van haar beroep. Daartoe behoort zij kennis, houding, vaardigheden en spiritualiteit op peil te houden via de daartoe geëigende kanalen van scholing, opleiding, intervisie, supervisie en intercollegiale toetsing. De criteria voor een gedegen continue scholing zijn vastgesteld door het kwaliteitsregister.
11. De geestelijk verzorger heeft een doordachte en authentieke omgang met de eigen levensbeschouwing en een open houding naar andere overtuigingen.

⁶ Waar zij staat kan ook hij gelezen worden.

12. De geestelijk verzorger is eraan gehouden altijd zo te handelen dat de waardigheid van het beroep en het aanzien van de geestelijke verzorging niet worden geschaad. Dit betreft ook het persoonlijk functioneren binnen en buiten het werk.
13. De geestelijk verzorger is zich er van bewust dat het eigen handelen veelal plaatsvindt op grond van een afweging van belangen. Zij streeft ernaar inzichtelijk te zijn in het eigen handelen en is bereid tot verantwoording.

3. Gedragsregels

14. De werkzaamheden van de geestelijk verzorger worden gekenmerkt door respect, integriteit, vertrouwelijkheid, collegialiteit, en interdisciplinariteit. Daaruit vloeien de volgende gedragsregels voort.

3.1. Respect

15. De houding van de geestelijk verzorger ten opzichte van de cliënt wordt gekenmerkt door respect voor diens persoon en erkenning van diens eigen verantwoordelijkheid. In al haar werkzaamheden dient de geestelijk verzorger zo veel mogelijk te handelen in overleg met de cliënt of indien nodig met zijn of haar wettelijk vertegenwoordiger.
16. De geestelijk verzorger is verantwoordelijk voor de begeleiding, hulpverlening en advisering aan cliënten.
17. In beginsel is geestelijke verzorging beschikbaar voor iedereen die een beroep op haar doet. Wanneer een cliënt behoefte heeft aan begeleiding, hulpverlening of advisering door een geestelijk verzorger en daartoe een beroep doet op een geestelijk verzorger, zal zij binnen afzienbare tijd de cliënt duidelijk maken of zij daartoe in staat is en op welke wijze, in welke vorm en in welke mate begeleiding kan worden gegeven.
18. Indien de geestelijk verzorger meent zich te moeten onthouden van de gevraagde begeleiding of de voortzetting daarvan, geeft zij de cliënt rekenenschap van haar overwegingen. Desgewenst adviseert zij de cliënt over verder te nemen stappen en draagt zij bij aan een goede doorverwijzing².
19. De geestelijk verzorger waarborgt dat het contact tussen geestelijk verzorger en cliënt in vrijheid kan worden aangegaan, kan worden onderhouden en kan worden beëindigd. De cliënt heeft het recht om op elk tijdstip de begeleiding te beëindigen.

-
-
-
20. De regels van de code dienen op cliënten, die niet in staat kunnen worden geacht tot een redelijke waardering van hun belangen ter zake, toegepast te worden naar wat in de gegeven omstandigheden redelijk en mogelijk is, in overleg met andere hulpverleners van de cliënt. Daarbij wordt zo veel mogelijk rekening gehouden met bekende wensen en eigenheid van de persoon in kwestie.

3.2. Integriteit

21. Voor de geestelijk verzorger die in dienst is van een instelling mag eigenbelang of mogelijk voordeel van een contact met een cliënt geen rol spelen bij het aangaan en onderhouden van een contact, behalve in het belang van scholing en supervisie in overleg met cliënten. Bij het gebruik van gegevens in dit kader dient de anonimiteit van de cliënt gegarandeerd te zijn.
22. Bij het aannemen van geschenken of erfenissen van cliënten of diens naasten stelt de geestelijk verzorger die in dienst is van een instelling zich uiterst terughoudend op en handelt zij volgens de regelingen van de betrokken instelling. Zij gaat geen geldelijke verplichtingen aan met cliënten.
23. De vrijgevestigde geestelijk verzorger dient transparant om te gaan met het vragen van financiële vergoedingen. Ook zij stelt zich uiterst terughoudend op bij het aannemen van geschenken of erfenissen.
24. Gedurende de begeleiding gaat de geestelijk verzorger geen persoonlijke relaties aan die onverenigbaar zijn met haar functie, noch maakt zij daartoe de wens kenbaar. De persoonlijke integriteit, zowel lichamelijk als geestelijk, van de cliënt worden te allen tijde gerespecteerd. De geestelijk verzorger draagt er bovendien zorg voor de cliënt niet aan te raken op een wijze die als seksueel of erotisch kan worden ervaren of als zodanig is bedoeld. De geestelijk verzorger gaat ook niet in op seksuele toenaderingen van de cliënt.
25. Als een geestelijk verzorger stuit op omstandigheden die het welzijn van de cliënt schaden, vestigt zij, na indien mogelijk de cliënt hierover te hebben geïnformeerd en met in achtneming van de regels aangaande de vertrouwelijkheid (zie 3,3), hierop de aandacht van de eerstverantwoordelijken en adviseert over mogelijke verbeteringen.
26. De geestelijk verzorger raadpleegt bij onduidelijkheid of onzekerheid over de te volgen gedragswijze een collega, vertrouwenspersoon, deskundige of leidinggevende, met inachtneming van de plicht tot vertrouwelijkheid.

-
-
-
27. Indien van toepassing is de geestelijk verzorger zorgvuldig en loyaal ten opzichte van de instelling waarin zij werkt en het zendend genootschap, met inachtneming van ieders verantwoordelijkheid. Zij legt verantwoording af aan de instelling en aan het zendend genootschap over de wijze waarop zij haar functie vervult.
 28. De geestelijk verzorger kan in een situatie komen waarin zij in gewetensconflict of loyaliteitsconflict komt met de instelling of haar zendende genootschap. Waar hierdoor veroorzaakte spanning om keuzes vraagt, gaat het fundamenteel respect voor de levens- of geloofsovertuigingen en de integriteit van de cliënt voor. Vervolgens geldt de eigen professionele verantwoordelijkheid ten opzichte van de instelling en het zendend genootschap. Kan de geestelijk verzorger een en ander niet met elkaar en/of met het eigen geweten in overeenstemming brengen, dan dient er ruimte te zijn voor een doorverwijzing van de cliënt naar een collega geestelijk verzorger.

3.3. Vertrouwelijkheid

-
-
29. Tenzij de cliënt hierover anders beslist, is de geestelijk verzorger verplicht geheimhouding in acht te nemen ten opzichte van alles wat haar in de uitoefening van haar beroep vertrouwelijk ter kennis is gekomen en alles wat zij heeft waargenomen en waarvan zij het vertrouwelijk karakter moet begrijpen.
 30. De geheimhouding blijft van kracht na beëindiging van het contact, ook na het overlijden van de cliënt.
 31. Al geeft de cliënt toestemming de geheimhoudingsplicht te doorbreken, de beslissing om wel of niet te spreken blijft liggen bij de geestelijk verzorger. Deze kan slechts dan de geheimhoudingsplicht doorbreken wanneer voldaan is aan alle hieronder genoemde voorwaarden.
 - a. Het is vrijwel zeker dat het niet doorbreken van het geheim voor derden of voor de cliënt aanwijsbare en ernstige schade of gevaar zal opleveren.
 - b. De geestelijk verzorger is er vrijwel zeker van dat door de doorbreking van de geheimhouding die schade aan de anderen of aan de cliënt kan worden voorkomen of beperkt.
 - c. Gevaar kan alleen worden afgewend of schade kan alleen worden voorkomen door het doorbreken van de geheimhouding.
 - d. De geestelijk verzorger komt in gewetensnood door het handhaven van de geheimhouding.
 - e. Alles is in werking gesteld om toestemming van de cliënt te krijgen.
 - f. De geheimhouding wordt slechts zover doorbroken als nodig is om het gevaar af te wenden of de schade te voorkomen.

32. Bij de uitzondering op de geheimhoudingsplicht streeft de geestelijk verzorger zo veel mogelijk naar medewerking, of tenminste naar medeweten van de cliënt en motiveert tegenover hem haar optreden.
33. De strikte toepassing van de geheimhoudingsplicht zoals in 34 geformuleerd geldt niet wanneer informatie wordt gedeeld in het kader van een gemeenschappelijke zorgopdracht. Met de betrokken hulpverleners mag de geestelijk verzorger informatie delen, mits de cliënt daarvoor toestemming heeft gegeven, mits deze relevant is voor de gemeenschappelijke zorgopdracht en mits de vertrouwelijkheid door de betrokken hulpverleners gewaarborgd is.
34. De geestelijk verzorger is verplicht zich tegenover de rechter te beroepen op verschoning⁷ als het afleggen van een getuigenis of beantwoording van bepaalde vragen haar in strijd brengt met haar geheimhoudingsplicht. De plicht om zo'n beroep op de rechter te doen kan alleen worden opgeheven als voldaan is aan alle in artikel 31 onder a tot en met f genoemde voorwaarden.
35. Als de rechter weigert verschoning toe te staan mag de geestelijk verzorger uitsluitend feitelijke informatie geven en uitsluitend die informatie waar om wordt gevraagd. Zij onthoudt zich van een waardeoordeel over de cliënt. Als richtlijn geldt dat bij de beantwoording getracht wordt de geheimhouding zo veel mogelijk te handhaven. Als de geestelijk verzorger toch besluit te zwijgen, gebeurt dit op straffe van door de rechter te treffen maatregelen.
36. Voor activiteiten van de geestelijk verzorger voor de eigen praktijk, de opdrachtgever, de instelling, de medewerkers en vrijwilligers van de instelling, de scholing van medewerkers en vrijwilligers en voor wat haar ter ore komt tijdens vieringen en bezinningsbijeenkomsten, geldt onverkort wat geformuleerd is in de artikelen 29 tot en met 33.

7 Het verschoningsrecht is niet uitsluitend voorbehouden aan geestelijk verzorgers met een zending of ambtelijke binding met een bepaald godsdienstig of levensbeschouwelijk genootschap, dat op de tucht en discipline van de geestelijk verzorger toeziet. Ton Meijers schrijft daarover: "De rechtspraak hanteert 'geestelijke hulpverlening', 'vertrouwensrelatie' en 'geheimhoudingsplicht' als criteria voor het toekennen van verschoningsrecht en toetst niet of een geestelijk zorg- en hulpverlener vanuit een bepaald genootschap werkzaam is. (...) Het is een open vraag of een geestelijk zorg- en hulpverlener noodzakelijk zijn werkzaamheden vanuit een bepaald genootschap dient te verrichten." T. Meijers. De geestelijke. In: F.A.W. Bannier (red.), *Beroepsgeheim en verschoningsrecht. Handboek voor de advocaat, medisch hulpverlener, notaris en geestelijke*. [p. 171-199]. Citaat p. 187. Den Haag, Sdu, 2008.

37. Indien tegen een geestelijk verzorger een klacht wordt ingediend, ontslaat dat de geestelijk verzorger niet van haar geheimhoudingsplicht. Indien doorbreking van de geheimhoudingsplicht noodzakelijk is, dient de geestelijk verzorger daarvoor toestemming te hebben van de cliënt. Dit geldt ook wanneer een andere belanghebbende een klacht heeft ingediend. Ook dan geldt dat de geestelijk verzorger terughoudendheid in acht dient te nemen en dat zij de geheimhoudingsplicht alleen voor zover noodzakelijk voor haar verdediging doorbreekt.
38. De geestelijk verzorger verzamelt omtrent persoon en omstandigheden van de cliënt slechts gegevens voor zover die van belang zijn voor de begeleiding. Zij wisselt uitsluitend gegevens uit met andere personen of instanties voor zover dat van belang is voor de cliënt en met diens toestemming. Ook bij deze derden dient de geheimhouding van de persoonlijke gegevens voldoende te zijn gewaarborgd. Dit betreft ook de rapportage van de geestelijk verzorger in elektronische cliëntendossiers. De cliënt heeft het recht de rapportage in te zien die al dan niet onderdeel uitmaakt van het papieren of elektronische cliëntendossier. De geestelijk verzorger stelt hem daartoe in staat. Voor zover de geestelijk verzorger zelf verantwoordelijk is voor het bewaren van gegevens, geldt een maximale bewaartermijn van 15 jaar, tenzij anders is vastgelegd in de wettelijke bepaling voor het specifieke werkterrein. Daarna dient de geestelijk verzorger er zorg voor te dragen dat de gegevens worden vernietigd.
39. De geestelijk verzorger vraagt (anoniem) advies bij de daarvoor aangewezen instanties indien zij weet van of een ernstig vermoeden heeft van mishandeling, seksueel misbruik of huiselijk geweld.

3.4. Collegialiteit

40. De geestelijk verzorger is in het openbaar zakelijk en respectvol in het oordeel over collega's, ook als er sprake is van verschillen van inzicht. Zij houdt rekening met de pluriformiteit aan inzichten en levensbeschouwingen.
41. De geestelijk verzorger verwijst degenen die met kritiek op een collega bij haar komen naar die collega, dan wel naar degenen die tot oordelen bevoegd zijn, en stelt zichzelf terughoudend op.
42. De geestelijk verzorger spreekt haar collega aan indien er ernstige vragen zijn bij zijn of haar functioneren.
43. De geestelijk verzorger brengt wanneer er een ernstig vermoeden is van tuchtwaardig gedrag dit ter kennis van de bevoegde instanties.

- 44. De geestelijk verzorger is eindverantwoordelijk voor de naleving van de Beroepscode door assistenten, vrijwilligers en stagiairs die onder haar leiding staan.
- 45. Bij acquisitie houdt de geestelijk verzorger het belang van de hele beroepsgroep voor ogen.

3.5. Interdisciplinariteit

- 46. De geestelijk verzorger staat in het belang van de cliënt open voor samenwerking met vertegenwoordigers van andere disciplines, met begrip voor de eigen aard en waarde van hun bemoeienissen en met respect voor hun verantwoordelijkheden. Daarbij is er de bereidheid tot het verstrekken van goede wederzijdse informatie, met inachtneming van het gestelde in artikel 36 over de vertrouwelijkheid.
- 47. De geestelijk verzorger zorgt ervoor dat er binnen de instelling waarin zij werkt waar nodig gebruik gemaakt kan worden van haar deskundigheid.
- 48. De geestelijk verzorger onthoudt zich van een begeleiding, die gelegen is buiten het terrein van eigen kennen en kunnen en verwijst waar nodig en mogelijk door naar andere hulpverleners.
- 49. De geestelijk verzorger zal, wanneer het contact moet worden overgedragen, in overleg met de cliënt zorgdragen voor een goede overdracht van relevante informatie, met inachtneming van hetgeen in artikel 36 is gesteld.
- 50. De geestelijk verzorger onthoudt zich van publieke kritiek op het functioneren van collega's van andere disciplines en streeft ernaar deze te bespreken in een intercollegiaal overleg.

4. Klachtenreglement

4.1. Uitgangspunten

- 51. Het Klachtenreglement van de VGVZ biedt belanghebbenden de mogelijkheid een klacht in te dienen tegen een geestelijk verzorger die lid, aspirant lid of voormalig lid is van de VGVZ. Bij belanghebbenden wordt in elk geval gedacht aan cliënten van de geestelijk verzorger, hun naasten, en aan collega's, andere professionals of vrijwilligers met wie de geestelijk verzorger samenwerkt.
- 52. De klacht dient betrekking te hebben op gedragingen van de geestelijk verzorger die de klager in strijd acht met de beroepscode van de VGVZ.

Gebruikelijk is dat men als eerste stap zelf de geestelijk verzorger op deze gedragingen aanspreekt. Een vertrouwenspersoon van de VGVZ kan hierbij behulpzaam zijn. De VGVZ heeft hiertoe enkele vertrouwenspersonen aangesteld, zowel mannelijk als vrouwelijk.

53. Leidt een onderling gesprek niet tot een bevredigende uitkomst, dan kan men, afhankelijk van de feiten, context en situatie, de volgende mogelijkheden overwegen:
 - a. Men kan een klacht indienen bij de werkgever van de geestelijk verzorger, in het kader van het geldende klachtenreglement van de instelling waar deze werkt.
 - b. Betreft de klacht het ambtelijk functioneren van de geestelijk verzorger, dan kan deze worden voorgelegd aan de bevoegde zendende of machtigende instantie.
 - c. Men kan een klacht indienen bij de beroepsvereniging VGVZ. In dat geval geldt het hieronder beschreven Klachtenreglement.
54. De klacht wordt in dat laatste geval ingediend bij de Klachtencommissie van de VGVZ en wordt vervolgens behandeld volgens het hieronder beschreven Klachtenreglement. Wanneer de Klachtencommissie vindt dat bij de klacht de weg van onderling overleg tussen de partijen nog onvoldoende is geëxploreerd, zal de Klachtencommissie de klager daarop wijzen, opdat deze alsnog met de betreffende geestelijk verzorger in overleg treedt. Indien gewenst kan een VGVZ-vertrouwenspersoon de klager hierin bijstaan.

4.2. Algemene bepalingen

55. De Klachtencommissie en de Commissie van Beroep behandelen klachten betreffende de naleving van de Beroepscode van de VGVZ.
56. De Klachtencommissie beoordeelt een ingediende klacht in eerste instantie en legt, indien daar aanleiding toe is, disciplinaire maatregelen op aan de beklagde die zich gedraagt of heeft gedragen in strijd met de beroepscode van de VGVZ.
57. De Commissie van Beroep behandelt beroepsschriften betreffende uitspraken van de Klachtencommissie.
58. De klachtenprocedure is niet openbaar. De leden van de Klachtencommissie en de Commissie van Beroep zijn aan geheimhouding gebonden.
59. Het klaagschrift moet zijn ingediend binnen een redelijke termijn, nadat het feit waarover geklaagd wordt zich heeft voorgedaan.
60. Anonieme klachten worden niet in behandeling genomen.

-
-
-
61. De Klachtencommissie neemt geen klacht in behandeling waarover zij reeds eerder een uitspraak heeft gedaan.
 62. De Klachtencommissie neemt geen klacht in behandeling die kennelijk buiten het kader van de Beroepscode valt.
 63. Wanneer degene over wie geklaagd wordt elders in een klachtenprocedure of in een procedure bij een (burgerlijke) rechter, arbiter of bindend adviseur is betrokken met betrekking tot hetzelfde feitencomplex als dat waarop de klacht ziet, kan de Klachtencommissie besluiten de klacht niet in behandeling te nemen, dan wel de behandeling van de klacht of de beslissing daarop aan te houden.
 64. Indien de Klachtencommissie beslist een klacht niet in behandeling te nemen, onderscheidenlijk de behandeling daarvan of de beslissing daarop aan te houden, worden de klager en beklagde hiervan met redenen omkleed op de hoogte gesteld. Tevens wordt het bestuur van de VGVZ van deze beslissing op de hoogte gesteld.

4.3. Samenstelling van de Klachtencommissie en van de Commissie van Beroep

-
-
65. De Klachtencommissie bestaat uit vijf leden van de VGVZ. Ook emeritusleden van de VGVZ zijn benoembaar.
 66. De Klachtencommissie benoemt uit haar midden een voorzitter, een waarnemend voorzitter en een secretaris.
 67. De leden van de Klachtencommissie worden voor vier jaar door de algemene ledenvergadering van de VGVZ benoemd. Zij kunnen voor een aansluitende tweede termijn benoemd worden. Bij uitzondering kunnen zij voor een derde termijn benoemd worden.
 68. Ook indien sprake is van vacatures behoudt de Klachtencommissie haar bevoegdheden.
 69. De Commissie van Beroep bestaat uit twee leden van de VGVZ, waarvan er een als secretaris optreedt, en een onafhankelijke jurist als voorzitter. Emeritusleden van de VGVZ zijn benoembaar. Ten aanzien van de Commissie van Beroep zijn de artikelen 67 en 68 van overeenkomstige toepassing, echter met dien verstande dat zo spoedig mogelijk wordt voorzien in (ad hoc) vervulling van een vacature wanneer dat voor de voortgang van

de behandeling van een klacht van belang is; dit gezien de grootte van de commissie.

70. De VGVZ-leden die zitting hebben in de Klachtencommissie en de Commissie van Beroep ontvangen geen beloning voor hun werkzaamheden. Zij hebben wel recht op vergoeding van de door hen in de uitoefening van hun functie gemaakte kosten.
71. De onafhankelijke juristen krijgen een door het bestuur vastgestelde vergoeding voor hun diensten aan de VGVZ.
72. Het lidmaatschap van de Klachtencommissie of de Commissie van Beroep is onverenigbaar met het lidmaatschap van het bestuur van de VGVZ.
73. De Klachtencommissie en de Commissie van Beroep brengen jaarlijks vóór 1 april verslag uit van hun werkzaamheden gedurende het afgelopen kalenderjaar aan het bestuur van de VGVZ.

4.4. Indienen van een klacht

74. Klachten worden schriftelijk en met redenen omkleed ingediend bij de secretaris van de Klachtencommissie.
75. Via e-mail verzonden klachtschriften gelden als schriftelijk ingediend. Op het schriftelijk ingediende klaagschrift wordt door de secretaris de datum van ontvangst aangetekend.
76. Het klaagschrift dient te zijn ondertekend en bevat ten minste:
 - a. naam, adres en woonplaats van de indiener
 - b. dagtekening
 - c. naam van de beklagde
 - d. (indien van toepassing:) naam en adres van de instelling waarop de klacht betrekking heeft
 - e. omschrijving van het feit waarover geklaagd wordt en de gronden van de klacht.
77. De secretaris van de Klachtencommissie verstrekt desgevraagd of zo nodig een format als hulpmiddel om de klacht te (her)formuleren.
78. De secretaris wijst de klager en de beklagde op de mogelijkheid om een vertrouwenspersoon van de VGVZ in te schakelen.
79. De klager en de beklagde kunnen op eigen initiatief een (juridisch) adviseur inschakelen om zich te laten bijstaan.

-
-
-
80. Aan de indiener van de klacht wordt door de secretaris van de klachtencommissie zo spoedig mogelijk maar uiterlijk drie weken na ontvangst van de klacht bevestiging van ontvangst verzonden.
 81. Als een klacht wordt ingediend stelt de Klachtencommissie uit haar midden een ad hoc Beklagcommissie samen, bestaande uit twee leden, aangevuld met twee juristen die als voorzitter en secretaris zullen fungeren. Deze Beklagcommissie zal de klacht met uitsluiting van de andere leden van de Klachtencommissie in behandeling nemen.
 82. De leden van de Beklagcommissie gaan na of er sprake is van feiten of omstandigheden op grond waarvan de schijn zou kunnen worden gewekt dat een onpartijdige behandeling niet is gegarandeerd. Indien dit het geval is, doen zij een beroep op hun verschoningsrecht.
 83. De secretaris van de Klachtencommissie deelt de samenstelling van de Beklagcommissie aan klager en beklagde schriftelijk mee.

4.5. Behandeling van een klacht

-
-
84. De secretaris van de ad hoc Beklagcommissie zendt het klaagschrift naar degene tegen wie de klacht is gericht en stelt hem in de gelegenheid een verweerschrift in te dienen. Hij brengt dit ter kennis van de klager.
 85. Het verweerschrift moet binnen zes weken nadat beklagde het klaagschrift heeft ontvangen, ter kennis van de secretaris van de Beklagcommissie zijn gebracht. Deze zendt het verweerschrift door naar de klager.
 86. Indien de beklagde geen verweer voert kan de Beklagcommissie daaraan de gevolgen verbinden die zij geraden acht.
 87. Zowel de klager als de beklagde worden in de gelegenheid gesteld om getuigen te noemen en/of bewijsstukken te overleggen. Dit dienen zij binnen een redelijke termijn te doen. Zo nodig kan de Beklagcommissie de verdere behandeling van de zaak aanhouden.
 88. Na ontvangst van het verweerschrift beslist de beklagcommissie zo snel mogelijk maar uiterlijk binnen zes weken over de wijze waarop de klacht verder behandeld wordt. Hiervan stelt ze klager en beklagde onverwijld in kennis.

4.6. Hoorzitting

89. De Beklagcommissie kan op eigen initiatief dan wel zal op verzoek van klager of beklagde besluiten tot een hoorzitting. In dat geval zal de secretaris

van de Beklagcommissie een datum en plaats voor het houden van een hoorzitting vaststellen, waarbij in redelijkheid rekening wordt gehouden met de verhinderdata van betrokkenen.

90. Partijen worden in elkaars aanwezigheid gehoord, tenzij van een partij wegens zwaarwegende belangen niet kan worden gevegd dat zij in tegenwoordigheid van de andere partij wordt gehoord. In dat geval is de andere partij bevoegd zich door een derde te laten vertegenwoordigen.
91. Zowel klager als beklaagde kan zich tijdens de hoorzitting laten bijstaan of vertegenwoordigen door een derde. Indien de klager of beklaagde niet in persoon verschijnt, kan de Beklagcommissie daaraan de gevolgen verbinden die zij passend acht.
92. De hoorzitting is gericht op waarheidsvinding en kan tevens benut worden tot het beproeven van een minnelijke afdoening van de klacht. De vragen en antwoorden lopen via de voorzitter die woord en wederwoord organiseert. Het laatste woord heeft de beklaagde.
93. De secretaris van de Beklagcommissie maakt een proces-verbaal op van het tijdens de zitting verhandelde.

4.7. Verdere behandeling van de klacht

94. Indien geen hoorzitting wordt gehouden worden de klager en beklaagde in de gelegenheid gesteld te repliceren respectievelijk dupliceren, steeds binnen een termijn van vier weken.
95. De Beklagcommissie kan op eigen initiatief of op verzoek van klager of beklaagde inlichtingen inwinnen door het horen van getuigen en deskundigen. Partijen worden zowel van het voornemen daartoe als van de inhoud van de verkregen inlichtingen door de secretaris van de Beklagcommissie op de hoogte gesteld. Zowel de klager als de beklaagde worden in de gelegenheid gesteld hierop te reageren.
96. Nadat de inhoudelijke behandeling van de klacht is geëindigd doet de Beklagcommissie uitspraak. De Beklagcommissie doet uitspraak binnen een termijn van twaalf weken na haar besluit als omschreven in art. 4.5 sub 88. Bij stakende stemmen binnen de Beklagcommissie telt de stem van de voorzitter dubbel.
97. De Beklagcommissie verklaart de klacht al dan niet gedeeltelijk gegrond, of ongegrond. De uitspraak bevat de motivering waarop zij rust.

98. Wanneer de Beklagcommissie een klacht (gedeeltelijk) gegrond verklaart, neemt zij een van de maatregelen waarin dit reglement in artikel 101 voorziet.
99. De secretaris van de Beklagcommissie zendt per aangetekend schrijven een afschrift van de beslissing aan de klager en aan de beklagde, alsmede aan de Klachtencommissie. De uitspraak is ondertekend door de voorzitter en de secretaris van de Beklagcommissie.
100. De secretaris van de Klachtencommissie zendt een afschrift van de beslissing aan het Bestuur van de VGVZ, wanneer de uitspraak onherroepelijk is geworden.

4.8. Maatregelen

101. De Beklagcommissie kan de volgende maatregelen opleggen:
 - a. de klacht wordt al dan niet gedeeltelijk gegrond verklaard zonder dat er een maatregel aan verbonden wordt;
 - b. waarschuwing;
 - c. berisping;
 - d. voorwaardelijke ontzetting uit de VGVZ, met een proeftijd van een jaar;
 - e. schorsing van het lidmaatschap van de VGVZ voor een periode van ten hoogste één jaar;
 - f. uitsluiting van toekomstig lidmaatschap van de VGVZ voor een door de Beklagcommissie te bepalen termijn;
 - g. ontzetting uit de VGVZ.
102. Bij beslissingen deelt de Beklagcommissie mee op welke gronden de betreffende beslissing is genomen.
103. Wanneer de uitspraak onherroepelijk is geworden, kan de Beklagcommissie bepalen dat deze, indien de geestelijk verzorger verbonden is aan een instelling, aan deze instelling schriftelijk wordt medegedeeld.
104. Eveneens wordt de uitspraak, wanneer deze onherroepelijk is geworden, schriftelijk ter kennis gebracht aan alle leden van de VGVZ, dan wel gepubliceerd in een daartoe geschikt medium. Bij maatregelen a. tot en met f. zal dit geanonimiseerd geschieden, bij maatregel g. met naam en toenaam.
105. Alle bovenvermelde maatregelen worden van kracht wanneer de termijn waarbinnen de betrokkene in beroep kan gaan tegen de uitspraak van de Beklagcommissie is verstreken en binnen die termijn geen beroep is ingesteld bij de Commissie van Beroep.

4.9. Instellen van beroep

106. Gedurende zes weken na de uitspraak kunnen zowel de klager als de beklagde tegen een beslissing van de Beklagcommissie in beroep gaan bij de Commissie van Beroep.
107. Ook tegen beslissingen als bedoeld onder artikel 63 en 64 van dit reglement staat beroep open. De Commissie van Beroep kan in geval van gegrondbevinding van een beroep als in de vorige zin genoemd de behandeling van de klacht terugverwijzen naar de Klachtencommissie.
108. Het beroep wordt schriftelijk per aangetekend schrijven of e-mail ingediend bij de secretaris van de Commissie van Beroep. Het beroepschrift bevat ten minste:
 - a. naam, adres en woonplaats van degene die beroep aantekent,
 - b. dagtekening,
 - c. een afschrift van de uitspraak van de Beklagcommissie waartegen beroep wordt aangetekend,
 - d. de gronden waarop het beroep rust.
109. De secretaris van de Commissie van Beroep brengt de secretaris van de Klachtencommissie van het ingediende beroep op de hoogte en verzoekt de secretaris om toezending van een afschrift van alle op de zaak betrekking hebbende stukken.
110. De secretaris van de Commissie van Beroep stelt het bestuur van de VGVZ op de hoogte van het beroep.
111. De Commissie van Beroep beslist op het beroep. Zij kan daarbij de uitspraak van de Beklagcommissie geheel of gedeeltelijk bevestigen, wijzigen, of vernietigen.
112. De beslissing in beroep bevat de gronden waarop zij rust.
113. De artikelen 84 tot en met 105 (paragraaf 4.5, 4.6, 4.7 en 4.8) zijn van overeenkomstige toepassing, voor zover de aard van de procedure in beroep zich daartegen niet verzet.
114. De secretaris van de Commissie van Beroep zendt van de uitspraak van de Commissie van Beroep per aangetekende brief een afschrift aan de beklagde, de klager, het bestuur en de Klachtencommissie.

4.10. Wraking en verschoning

115. Leden van de Beklagcommissie of de Commissie van Beroep kunnen worden gewraakt op grond van feiten en/of omstandigheden, waardoor hun onpartijdigheid niet verzekerd is.
116. Het verzoek wordt gedaan zodra de samenstelling van de Beklagcommissie (of de Commissie van Beroep) aan de verzoeker bekend zijn geworden, of zodra hem of haar in de procedure nieuwe feiten of omstandigheden bekend worden die aanleiding geven tot een verzoek om wraking. Het verzoek om wraking geschiedt schriftelijk en gemotiveerd en wordt ingediend bij de secretaris van de commissie waar de klacht aanhangig is. Indien de hoorzitting een aanvang heeft genomen kan het verzoek ook mondeling geschieden.
117. Bij een verzoek tot wraking wordt de procedure geschorst tot het moment dat er is besloten.
118. Op het verzoek tot wraking wordt zo spoedig mogelijk beslist door de overige leden van de Beklagcommissie (of Commissie van Beroep), nadat deze de verzoeker en het lid waartegen het wrakingsverzoek zich richt hebben gehoord.
119. Indien het lid waartegen het wrakingsverzoek zich richt daarin berust of het wrakingsverzoek wordt toegewezen, blijft de behandeling van de klacht geschorst tot het moment dat een vervangend lid in de Beklagcommissie (of Commissie van Beroep) zitting heeft genomen.
120. Tegen de beslissing van de Beklagcommissie over de wraking kan de betrokkene binnen een week een beroep instellen bij de Commissie van Beroep.
121. De beslissing van de Commissie van Beroep wordt zo spoedig mogelijk medegedeeld aan de klager, de beklaagde, en de Beklagcommissie.
122. Indien een lid van de Beklagcommissie of de Commissie van Beroep van mening is dat zijn onpartijdigheid niet kan worden verzekerd, zal deze zich terugtrekken. De behandeling wordt geschorst tot het moment dat een vervangend lid in de commissie zitting heeft genomen.

4.11. Slotbepalingen

123. Van alle in dit Klachtenreglement bepaalde termijnen kan worden afgeweken op grond van zwaarwegende omstandigheden.
124. In alle gevallen waarin dit Klachtenreglement niet voorziet beslist de commissie waarbij de klacht aanhangig is.
125. De secretarissen van de commissies dragen zorg voor het bijhouden van een dossier van iedere behandelde klacht, op zodanige wijze dat geheimhouding verzekerd is. Het dossier wordt maximaal twee jaar na afhandeling ervan bewaard of ten minste zo lang als nodig is voor het uitvoeren van de maatregelen of de mogelijkheid van beroep.
126. Beide commissies zijn vrij om naar aanleiding van de behandeling van een klacht aanbevelingen te doen aan het bestuur van de VGVZ, teneinde in de toekomst soortgelijke klachten te voorkomen.

Bijlage I Verantwoording van kerndefinitie en competenties

In deze nieuwe Beroepsstandaard 2015 is gekozen voor een herziening van de oude definitie van geestelijke verzorging uit de Beroepsstandaard 2002. Daarvoor pleiten ontwikkelingen binnen het vakgebied van de geestelijke verzorging en in de beroepsvereniging in het bijzonder. Hieronder volgt een korte verantwoording van keuzen die door de commissie Herziening Beroepsstandaard zijn gemaakt. Ook worden de keuzen verantwoord die zijn gemaakt bij de beschrijving van de competenties.

1. Definitie

Allereerst was de term **'geestelijk'** richtinggevend voor de keuzes die zijn gemaakt. Geestelijk heeft vele mogelijke betekenissen. Bouwer⁸ verstaat de geest als aanduiding van de mens in zijn totaliteit en eenheid. Daar sluit Veltkamp⁹ zich bij aan door het "geestelijk domein als dimensie van het geheel" te beschouwen. In zijn oratie kent Schilderman¹⁰, in navolging van Popper, drie dimensies aan geest toe: naast vitaliteit en functionaliteit (waarneming en bewustzijn) een betekenisdimensie. Binnen de betekenisdimensie vallen het streven naar geluk en zin ('human flourishing') en kwaliteit van leven, alsook de omgang met contingentie en morele vragen. Mooren & Walton¹¹ spreken in plaats van over geest van een geestelijk perspectief dat vorm krijgt in zingeving en levensbeschouwing. Het was voor de commissie belangrijk om die dimensie van betekenisgeving en levensoriëntatie te benadrukken met inbegrip van de aandacht voor de totaliteit en integriteit van het menselijke bestaan.

Om het domein van de geestelijk verzorger te omschrijven is in de definitie wederom gekozen voor **'zingeving'** als centrale term. Zingeving duidt het meer actieve, informele en individuele aspect van het proces aan waarmee mensen hun leven ordenen en betekenis geven. Het gaat dan om het zingevingproces in

- 8 Bouwer, J. (2003). *Van de kaart naar het gebied. Het domein van de geestelijke zorgverlening* (Kamper Oraties 24), Kampen: ThUK.
- 9 Veltkamp, H. (2006). Domein, identiteit en passie van de geestelijke verzorging. In: J. Doolaard (red.), *Nieuw handboek geestelijke verzorging*. [pp. 147-159]. Kampen: Kok.
- 10 Schilderman, J. (2009). *Wat is er geestelijk aan geestelijke zorg?* Nijmegen: Radboud Universiteit.
- 11 Mooren, J. & M. Walton (2013). Geestelijke Verzorging. Over de veelvormigheid en de fluiditeit van het geestelijke. *Tijdschrift voor geestelijke verzorging*, 16, 70, 24-32.

de breedste zin van het woord, dat alle dimensies en kenmerken bevat waarover in de Beroepsstandaard wordt gesproken, inclusief de spirituele.¹²

Als tweede kernbegrip in de definitie is voor de term **'levensbeschouwing'** gekozen als het meer reflectieve, formele en gezamenlijke aspect van zingeving, zoals dat bijvoorbeeld in religieuze en humanistische tradities wordt vormgegeven. De term levensbeschouwing neemt de laatste decennia in de discussies ook een prominentere plaats in, zoals in het voorstel van de commissie Ambtelijke Binding om de 'levensbeschouwelijk competentie' een centrale rol toe te kennen¹³.

Levensbeschouwing en zingeving liggen in elkaars verlengde; samen omvatten zij verschillende aspecten van betekenisvinding en religieuze praktijken: formeel en informeel, passief en actief, gemeenschappelijk en individueel, procesmatig en inhoudelijk.

In Engelstalige literatuur over geestelijke verzorging voert niet de term zingeving (of *'search for meaning in life'*) maar **'spirituality'** de boventoon. Vaak wordt samenvattend over *'spiritual care'* gesproken, hoewel spiritual care niet alleen een zaak is van geestelijk verzorgers, maar een brede zorgverantwoordelijkheid. *'Chaplaincy care'* zou bovendien meer omvatten dan spiritual care alleen. In de VS is een brede *'consensus definition'* van spiritualiteit in palliatieve zorg gepubliceerd: *"Spirituality is the aspect of humanity that refers to the way individuals seek and express meaning and purpose and the way they experience their connectedness to the moment, to self, to others, to nature, and to the significant or sacred."*¹⁴ Opvallend zijn de vijf verschillende niveaus waarop de term 'spiritualiteit' wordt gedefinieerd: als een type van menselijke ervaring (verdieping, verbinding, authenticiteit); als een activiteit of verzameling van praktijken; als een dimensie van menselijk bestaan met betrekking tot betekenis en doel; als een verwijzing naar specifieke tradities en instituties en als een verwijzing naar een transcendente dimensie¹⁵. Net als in de Richtlijn Spirituele Zorg wordt verwezen naar alle mogelijke – godsdienstige en andere levensbeschouwelijke – bronnen van inspiratie. Spiritualiteit heeft invloed op het hele bestaan.¹⁶

12 Zie Hekking, R. (2014). Geïntegreerd werken en niet anders. In: S. Körver, *In het oog in het hart. Geestelijke verzorging 2.1* [pp. 59-72]. Nijmegen: Valkhof Pers.

13 Mooren, J. & W. Smeenk (2010). Commissie Ambtelijke Binding. In: *Ambtelijke Binding* (VGZVZ-cahiers 4), 73-109.

14 Puchalski, C. et al. (2009). *Improving the quality of spiritual care as a dimension of palliative care: The report of the Consensus Conference*. *Palliative Medicine*, 12, 10, 885-904.

15 Walton, M. (2012). Assessing the construction of spirituality: Conceptualizing spirituality in health care settings. *The Journal of Pastoral Care and Counseling*, 66, 3, 7: 1-16.

16 Agora werkgroep Richtlijn spirituele zorg (2010). *Richtlijn Spirituele Zorg*, www.pallialine.nl/spirituele-zorg

In al deze definities is een sterke equivalentie te vinden met de brede term zingeving. Daardoor wordt de toevoeging van spiritualiteit in de definitie van geestelijke verzorging naast zingeving een doublure. Toch roept het woord spiritualiteit ook iets op dat de term zingeving op het eerste oog niet helemaal lijkt te vangen. Dit specifieke heeft te maken met de transcendentie die in het zingevingproces voorkomt en die door de commissie Spiritualiteit en Beroepsstandaard in 2010 is verwoord als “innerlijke omvorming, bezieling, transcendentie, verbondenheid en verdieping”.¹⁷ Spiritualiteit wordt dus vaak geassocieerd met het transcendente. Zingeving omvat zowel de existentiële dimensie als de spirituele en religieuze dimensie en is daarom geschikt om het totale domein van de geestelijke verzorging te omschrijven.

Spiritualiteit moet gezien worden als een essentiële dimensie van zingeving en levensbeschouwing naast de existentiële, ethische en esthetische dimensies.¹⁸

Door het meer informele, individuele proces van zingeving te combineren met levensbeschouwing als het meer reflectieve, formele aspect ervan wordt, samen met de kerndimensies en de kenmerken die aan de activiteiten van geestelijk verzorgers zijn toe te schrijven, het hele domein van de geestelijke verzorging omvat.

In de rij van vier kerndimensies valt wellicht de **esthetische dimensie** op. Deze had in eerdere definities geen plaats. De opname van het esthetische volgt echter uit het belang dat veel mensen toekennen aan schoonheid in natuur en cultuur in relatie tot zinbeleving en welzijn, soms juist wanneer de ratio geen antwoorden meer biedt. Geestelijk verzorgers werken veel met kunst, poëzie en muziek.

2. Competenties

De indeling van competenties kent een drieslag; gericht op inhoud, proces en persoon. Deze driedeling gaat terug op een ontwerp van Hanrath¹⁹ die de tweespalt tussen ambt en professionaliteit wilde overstijgen. De onderscheiding van ambtelijke en professionele aspecten van geestelijke verzorging had zijn oorsprong in een dubbele verantwoordingsstructuur, enerzijds naar de levensbeschouwelijke organisaties (ambtelijk), anderzijds naar de zorgorganisaties (professioneel). Dat ambt een van de manieren is waarmee levensbeschouwelijke gemeenschappen de professionaliteit van hun medewerkers organiseren werd

17 VGZV (2010). *Besluit van de Algemene Ledenvergadering van de VGZV, inzake het advies van de Commissie Spiritualiteit en Beroepsstandaard*, 7 juni 2010.

18 Mooren & Walton. (Ibid).

19 Hanrath, T. (2000). Geestelijke verzorging in het hart van de zorg. De professionele identiteit van de geestelijk verzorger in een veranderende context. *Praktische Theologie*. 2000, 4. 444 - 454.

daarin onvoldoende verdisconteerd. Gaandeweg werd die onderscheiding dan ook verstaan als twee onderscheiden aspecten van het werk. Hanrath verstond de professionele identiteit van de geestelijk verzorger in een driehoeksrelatie van gezondheidszorg (instelling), levensbeschouwelijke traditie (genootschap) en persoonlijke biografie (beroepsbeoefenaar), ofwel van functie, ambt en persoon. Belangrijk voor de commissie is zijn stelling dat alle drie aspecten samen deel uitmaken van de professionaliteit. De commissie Ambtelijke Binding stelde in haar rapport uit 2009 dat de kern van het beroep geestelijke verzorging de gerichtheid is op geloof en levensovertuiging in de begeleiding van mensen: "Door haar levensbeschouwelijke competentie onderscheidt de geestelijke verzorging zich van maatschappelijk werk, psychotherapie en andere vormen van counseling."²⁰ De levensbeschouwelijke competentie werd omschreven als "het vermogen om het verhaal van de cliënt in zijn religieuze of levensbeschouwelijke implicaties te kunnen verstaan en het vermogen om deze doorleefd in verband te brengen met diens eigen levensoriëntatie." Opvallend is dat de formulering van deze 'levensbeschouwelijke competentie' grote overeenkomst vertoont met wat elders de 'hermeneutische' competentie wordt genoemd.

De drieslag van Hanrath was ook het vertrekpunt voor een 'stermodel' dat voor een conferentie in 2011 is ontwikkeld door een werkgroep van de protestantse sector van de VGVZ. In aansluiting op andere beroepsstandaarden in de zorg (en op opleidingen) werd in dat model van zowel rollen als competenties gesproken. De competenties kregen een driedeling in levensbeschouwelijke, organisatiegerichte en persoonsgerelateerde competenties²¹. Daarin is niet sprake van een enkele levensbeschouwelijke competentie, maar een cluster van levensbeschouwelijke competenties (meervoud!), waaronder de hermeneutische competentie. De persoonsgerelateerde competenties werden gezien als een schakel tussen de overige competenties en de verschillende rollen van geestelijk verzorgers.

Een aparte discussie kan men wijden aan de plaats van competenties ontleend aan de sociale wetenschappen. Van Mooren²² is het onderscheid tussen primaire en secundaire referentiekaders, waarin de sociale-wetenschappelijke, in casu psychologisch georiënteerde competenties tot de secundaire hoorden. Dat onderscheid is door Hijweege²³ en Zock²⁴ aangevochten met het oog op de verandering in de rol van zingeving in deze tijd en het onontbeerlijk karakter van

20 Mooren & Smeenk. (Ibid).

21 Walton, M. (2011). Rollen en competenties van een geestelijk verzorger als expert levensbeschouwelijke zorgverlening. Stermodel. Protestantse sector VGVZ 2011/2013. [research document] https://www.pthu.nl/Over_PThU/Organisatie/Medewerkers/m.walton/research-documents/

22 Mooren, J. (2008). *Geestelijke Verzorging en psychotherapie*. 3e druk. Utrecht: de Graaff.

23 Hijweege, N. (2010). 'Wat betekent dat' en 'Waar staat dat voor'? Over de samenwerking tussen geestelijk verzorger en psycholoog. *Psyche & Geloof*. 21, 3, 196-212.

24 Zock, H. (2007). *Niet van deze wereld? Geestelijke verzorging en zingeving vanuit godsdienstpsychologisch perspectief*. Tilburg: KSGV.

die competenties voor een goede zorgverlening. Zonder verder op die discussie in te gaan kan geconstateerd worden dat het onderscheid tussen primair en secundair in waarderende zin misverstaan kan worden.

Vanuit bovenstaande gegevens heeft de commissie uiteindelijk gekozen voor een 'zakelijke' benoeming: inhoudsgerichte (met voorop de hermeneutische of levensbeschouwelijke competentie), procesgerichte en persoonsgerichte competenties. Uiteraard is er enige overlap zodat de onderscheidingen als relatieve onderscheidingen gelezen dienen te worden.

Bijlage II De ontwikkeling van de geestelijke verzorging als professie

In deze bijlage wordt geschetst hoe de geestelijke verzorging in de zorg zich als een professie ontwikkeld heeft. Deze ontwikkeling kent veel parallellen met de geestelijke verzorging binnen de krijgsmacht en in het gevangeniswezen. Deze worden hier echter, om redenen van omvang, niet geëxpliciteerd.

In vroegere eeuwen was de zorg voor zieken en behoeftigen lange tijd overwegend een taak voor religieuzen. Daarbij gingen lichamelijke zorg en geestelijke bijstand hand in hand. Dat is niet zo vreemd, als we ons realiseren dat de religie een centrale plaats innam in het persoonlijke leven van mensen en in het wel en wee van de samenleving als geheel. Ziekte en gezondheid, oorlog en vrede, kwesties van goed en kwaad, relaties en seksualiteit, zaaien en oogsten, al dergelijke zaken werden eeuwenlang als vanzelfsprekend binnen een *'context of ultimate meanings and concerns'* geplaatst, beleefd en gelegitimeerd.

Die vanzelfsprekendheid is verdwenen door het proces van 'ont-tovering van de wereld', een proces waarbij magische denkschema's en religieuze betekenisgeving steeds meer plaatsmaakten voor rationaliteit en wetenschap. Met name de medische wetenschap en de psychologische begeleiding maakten een zodanig stormachtige ontwikkeling door, dat de aandacht voor levensbeschouwelijke en religieuze betekenisgeving terechtkwam in de marge van zorg- en hulpverlening.

Het antwoord van de geestelijk verzorgers was het inzetten van een eigen professionaliseringstraject. Aan de hand van vijf kenmerken van professies (domein, zelforganisatie, deskundigheid, belangenbehartiging en maatschappelijke erkenning) wordt in grote lijnen dit traject geschetst.

1. Domein

Geestelijke verzorging wordt uitgeoefend in zeer uiteenlopende werkvelden (ziekenhuizen, verpleging en verzorging (V&V), revalidatie, zorg voor mensen met een beperking, psychiatrie, jeugdzorg en eerstelijnszorg) en vanuit een rijke verscheidenheid aan opvattingen, zoals deze onder andere naar voren komen binnen de verschillende levensbeschouwelijke instituties. Wat de geestelijk verzorgers met elkaar delen zijn een aantal competenties, waarvan de zogeheten

'levensbeschouwelijke of hermeneutische competentie' de belangrijkste is. Dit is 'het vermogen om het verhaal van de cliënt in zijn religieuze of levensbeschouwelijke implicaties te kunnen verstaan en het vermogen deze doorleefd in verband te brengen met diens eigen proces van zingeving en levensoriëntatie.' Dit gemeenschappelijke perspectief als bindende factor maakt ook het onderscheid met andere beroepen duidelijk. Andere professies richten zich bij het begeleiden van zorgvragers niet noodzakelijkerwijs op het gebied van zingeving en levensbeschouwing, terwijl de '*context of ultimate meanings and concerns*' bij de geestelijke verzorging – zij het niet altijd geëxpliciteerd – steeds wel in het geding is.

Wat betreft het domein is er in het geval van de geestelijke verzorging iets bijzonders aan de hand. Het gaat immers niet om een braakliggend terrein dat door nieuwe professionals pas onlangs werd ontdekt en ontgonnen. Wat eerder speelt, is dat als gevolg van de secularisering de '*context of ultimate meanings and concerns*' steeds verder dreigt te worden gemarginaliseerd en onbeheerd te worden achtergelaten. De moderne geestelijk verzorger neemt de taak – die hem en zijn voorgangers van oudsher was toegewezen – op zich om de aandacht voor deze dimensie levend te houden. Het belangrijkste verschil is dat niet alleen roeping en levensovertuiging hem hiertoe inspireren, maar ook overwegingen omtrent gezondheid en welzijn. Hier verschijnt naast de ambtelijke oriëntatie een seculiere, professionele oriëntatie. In de periode na de Tweede Wereldoorlog is deze professionele oriëntatie dominant geworden: de relatie tussen zingeving en gezondheid of welzijn wordt voor de legitimering en positionering van de geestelijk verzorger steeds belangrijker. De soms spanningsvolle verhouding tussen 'ambt' en 'professie' werd daarbij steeds meer gezien als een valse tegenstelling (zie ook Bijlage I van deze Beroepsstandaard).

2. Zelforganisatie

De geestelijke verzorging in de zorg heeft zich in de tweede helft van de vorige eeuw en in de 21ste eeuw ontwikkeld tot een beroepsgroep met een eigen, zelfstandige professionele organisatie: de Vereniging van Geestelijk Verzorger in Zorginstellingen (VGZ). Deze vereniging komt op voor voldoende en adequate geestelijke bijstand aan cliënten, patiënten en bewoners van zorginstellingen en waakt over de professionele kwaliteit van de leden van de vereniging. Het zich verenigen had ook tot doel een centrale positie te verwerven inzake de benodigde kennis en de daaraan verbonden vaardigheden en bevoegdheden.

Het decennium voorafgaande aan de feitelijke oprichting van de VGZ in 1971 werd nog getekend door de resten van de verzuiling en de zielzorg werd nog gezien als een taak van de kerken. Opvallend in dit proces is dat met name in de confessionele instellingen de predikanten en rectoren niet alleen gezonden werden vanuit de kerken, maar ook steeds meer werknemer werden van de

instelling. Het doorslaggevend moment om te komen tot één vereniging van geestelijk verzorgers in ziekenhuizen was toen de verzuilde structuur van de ziekenhuisorganisaties tot een einde kwam door de oprichting van de Nationale Ziekenhuisraad in 1969. De VGVZ kende eerst alleen een Katholieke, een Protestantse en een Joodse sector. Halverwege de jaren '70 werd door de VGVZ een 'niet-kerkelijke sector' in het leven geroepen, waardoor ook de humanisten tot de VGVZ konden toetreden. Intussen kent de vereniging een Islamitische en een Hindoe sector. Het is uniek dat geestelijk verzorgers van al die verschillende denominaties kwamen tot een gezamenlijke beroepsvereniging, waarbinnen de eigenheid van de denominaties niet verloren gaat. De professionalisering van de geestelijke verzorging wordt in gezamenlijkheid aangepakt.

Lange tijd bleef de binding met een levensbeschouwelijk genootschap voorwaarde voor lidmaatschap van de VGVZ, die ook nog de sporen van de verzuiling in zich droeg door de interne sectorale structuur. Vanaf de jaren '80 ontstond echter een langzaam maar zeker groeiend probleem van goed opgeleide mensen die om diverse redenen geen lid konden worden omdat ze geen ambtelijke binding konden krijgen (o.m. door opleiding, burgerlijke staat, gender), terwijl ze dit wel wilden. Anderen voelden zich in toenemende mate niet langer thuis binnen een in hun ogen verouderd instituut. Een deel van hen werd lid van Albert Camus, een beroepsvereniging voor niet-gebonden geestelijk verzorgers. Vanaf najaar 2008 bogen twee commissies zich over het vraagstuk van de religieuze of levensbeschouwelijke legitimatie van de geestelijke verzorging via de klassieke ambtelijke binding. De adviezen van de commissie Ambtelijke Binding werden in een vervolgtraject uitgewerkt door een nieuwe commissie: de Regiegroep Ambtelijke Binding. Dit leidde tot een structuur waarbinnen toelating van de zogeheten niet-gebonden geestelijk verzorgers mogelijk werd. Een vervolg hierop is dat de beroepsvereniging Albert Camus geïntegreerd is in de VGVZ, hetgeen een nieuwe stap betekent in de zelforganisatie van de geestelijk verzorgers. De VGVZ is daarmee verrijkt met een 'Sector institutioneel niet gezonden' (SING).

Om gezamenlijke belangen te behartigen zoekt de VGVZ steeds meer samenwerking met de beroepsverenigingen van collega geestelijk verzorgers bij defensie en justitie.

3. Deskundigheid

Bij een specifieke competentie hoort een specifieke *'body of knowledge'*. Het gaat dan om beroepseigen kennis, die de geestelijk verzorger in spe zich eigen maakt via daarop toegeruste opleidingstrajecten. Deze *'body of knowledge'* bestaat uit verschillende componenten. De geestelijk verzorgers putten van oudsher uit de theologische en humanistische doordenking van levensvragen en -visies en uit de levenswijsheden die vervat zitten in de rituelen, de erediensten, de overgele-

verde (heilige) teksten en de talloze in de cultuur opgenomen gewoonten en gebruiken. Daarnaast is de naoorlogse geestelijke verzorging zich in toenemende mate ook gaan baseren op sociaalwetenschappelijke inzichten in het begeleiden van mensen en het verloop van zingevingsprocessen.

Al die jaren heeft de VGVZ door middel van symposia, commissiewerk en uitgaven hard gewerkt aan de professionalisering van het beroep. Zo werd in 1995 het Tijdschrift Geestelijke Verzorging opgericht, dat sindsdien vier maal per jaar uitkomt. In 1996 verscheen het Handboek Geestelijke Verzorging, gevolgd door het geheel herziene Nieuw Handboek Geestelijke Verzorging in 2006²⁵.

Belangrijke stap was het in 2002 uitkomen van de eerste versie van de Beroepsstandaard. De initiële opleidingen (theologie, humanistiek) dienden van universitair niveau te zijn. Ze konden worden gekenschetst als 'ambtsopleidingen', dat wil zeggen opleidingen die nauw verbonden waren aan een levensbeschouwelijke organisatie en die de traditie van de betreffende denominatie op zodanige wijze doorgeven, dat de afstudeerders van die opleidingen gerechtigd konden worden die traditie te representeren. Deze vaste koppeling werd voor het eerst in het begin van de jaren '90 op opleidingsniveau doorbroken met de komst van een Hbo-afstudeerrichting geestelijke verzorging aan de Hogeschool Diemen. Op dit ogenblik zijn er meerdere afstudeerrichtingen op universitair niveau en op hbo-niveau, die zich niet (meer) als ambtsopleidingen profileren.

Er is een onafhankelijke stichting in het leven geroepen die een beroepsregister van personen en een opleidingsregister beheert: de Stichting Kwaliteitsregister Geestelijk Verzorger (SKGV). Dit register heeft tot doel het professionele niveau van de beroepsgroep te waarborgen en maatschappelijke erkenning te stimuleren. Daartoe formuleert het register criteria om als geestelijk verzorger geregistreerd te worden en te blijven. Zo worden geestelijk verzorger genoodzaakt om hun kennis en kunde op actueel niveau te houden door middel van door het register geaccrediteerde opleidingen, cursussen en trainingen.

4. Belangenbehartiging

De VGVZ heeft niet alleen ingezet op de ontwikkeling van het beroep en de organisatie van de beroepsgroep (interne professionalisering), maar is ook bezig geweest met de behartiging van de belangen van de geestelijke verzorging in de sectoren van de samenleving waarin de professionals werkzaam zijn (externe professionalisering). Ook hier heeft de beroepsgroep een ontwikkeling doorgemaakt.

In de periode direct na de Tweede Wereldoorlog was nog sprake van een verzuilde samenleving. De geestelijke verzorging in zorginstellingen en in instel-

25 Doolaard, J. (red.) (2006). *Nieuw handboek geestelijke verzorging*. Kampen: Kok.

lingen van gezondheidszorg werd beschouwd als werk van de kerk (en later ook van het Humanistisch Verbond). Maar vanaf het moment dat de Nationale Ziekenhuis Raad (NZR) was opgericht, leefde bij het bestuur van de raad het besef dat een speciale constructie nodig was voor continuering van aandacht voor de *'context of ultimate meanings and concerns'*. De NZR stelde dan ook een blijvende commissie in die over de plaats en de organisatie van de geestelijke verzorging in ziekenhuizen beleid moest formuleren. Bijzonder is dus, dat de beroepsorganisatie (die dan zelf ook nog in de kinderschoenen staat) in eerste instantie niet zelf haar belangen behartigde, maar dat een commissie van de NZR die rol vervulde. Dit gebeurde vanuit het besef dat de *'context of ultimate meanings and concerns'* een wezenlijke, zelfs een doorslaggevende rol van betekenis speelt in de confrontatie en omgang met ziekte, beperking en eindigheid. De Commissie Geestelijke Verzorging, waar het hier om gaat, bestond uit leden van directies van de ziekenhuizen en uit vertegenwoordigers van de denominaties. Via een aantal tussenstappen, neergelegd in diverse nota's (NZR 1972; 1978; 1983; 1987) werd de visie ontwikkeld dat de geestelijke verzorging een volwaardig geïntegreerd en professioneel onderdeel van het zorgaanbod in een instelling van de gezondheidszorg diende te zijn. Daarmee werd afstand genomen van het model waarbij de geestelijke zorg een taak was voor de toevallige priester of dominee in wiens parochie of gemeente de instelling was gelegen. De geestelijke verzorging was een professie.

In 1988 werd dit bevestigd in het rapport Overheid, godsdienst en levensovertuiging van de commissie Hirsch Ballin: geestelijke verzorging is onderdeel van het verzekerd basispakket. In 1992 verscheen het wetsontwerp Kwaliteitswet Zorginstellingen, dat in 1996 in werking trad. Zorginstellingen waren nu wettelijk verplicht geestelijke verzorging beschikbaar te stellen.

De externe professionalisering loopt vervolgens als een rode draad door de verdere geschiedenis van de VGVZ. Steeds zocht de VGVZ de externe marktpartijen op (overheid, zorgverzekeraars, financiers, werkgevers, cliëntenorganisaties en opleidingen) om de geestelijke verzorging blijvend onder de aandacht te brengen. Vertegenwoordigers van marktpartijen werden gevraagd als spreker op symposia of als lid van interne commissies. In 2002 werd de eerste versie van de Beroepsstandaard in een minisymposium aangeboden aan de toenmalige staatssecretaris van VWS, mevrouw Ross-van Dorp.

Contact met de politiek bleef nodig om de geestelijke verzorging in de steeds veranderende wetgeving blijvend te verankeren. In de nieuwe Wet Kwaliteit Klachten en Geschillen Zorg bleef de tekst uit de Kwaliteitswet over de beschikbaarheid van de geestelijke verzorging staan. In de Wet Langdurige Zorg (per 1 januari 2015) werd de zeggenschap van de verzekerde geregeld, ook over diens "leven overeenkomstig zijn godsdienst of levensovertuiging" (artikel 8.1.1.2.f). In belangrijke publieksbrochures van de overheid bleef ook het recht op geestelijke verzorging vermeld.

5. Maatschappelijke erkenning

Met deze laatste ontwikkeling van externe professionalisering lijkt het proces van professionalisering voltooid, want maatschappelijke erkenning (net als het voorgaande een aspect van externe professionalisering) is een van de kenmerken van een geslaagd proces van professionalisering. Voor de geestelijke verzorging ligt dat echter niet zo eenduidig.

Het merkwaardige feit doet zich voor, dat op centraal beleidsniveau de geestelijke verzorging gesteund wordt door beleidsnota's en wettelijke bepalingen, terwijl op het uitvoeringsniveau van de instellingen haar positie niet altijd vanzelfsprekend is.

De marginalisering van de '*context of ultimate meanings and concerns*' had in eerste instantie tot gevolg dat andere begeleidende beroepen in de zorg (bijvoorbeeld het maatschappelijk werk) weinig verschil meer zagen tussen wat geestelijk verzorgers doen en wat zij zelf doen, aangezien 'zingeving' een algemeen begrip is dat niet door één discipline geclaimd kan worden. Geestelijk verzorgers slagen er steeds meer in om het eigene en de meerwaarde van hun vak ten opzichte van andere professies duidelijk te maken.

Een andere relevante ontwikkeling is de transmurale en extramurale geestelijke verzorging. Vanuit de instelling wordt zorg geleverd aan cliënten in hun thuis-situatie. Geestelijk verzorgers sluiten bij deze ontwikkeling aan. Bovendien wordt zorg die eerder binnen de instelling werd geleverd, nu thuis door andere instanties zoals de gemeente aangeboden. Aansluitend bij deze ontwikkeling zijn er geestelijk verzorgers die zich vrij vestigen en vanuit een eigen praktijk geestelijke zorg verlenen. Binnen de VGVZ heeft dit geleid tot de oprichting van het werkveld Eerste Lijn. De financiering van zowel transmurale- als eerstelijns geestelijke verzorging vraagt opnieuw overleg met marktpartijen.

Ofschoon de tijd achter ons lijkt dat de toegevoegde waarde van de geestelijke begeleiding moet worden aangetoond, vragen de nieuwe ontwikkelingen, zoals voor elke professie in de zorg, een blijvende aandacht voor het eigentijdse. Nu ook de onenigheid over het belang van de ambtelijke binding en de positie van de niet institutioneel gebonden geestelijke verzorging tot een oplossing is gekomen, kan de VGVZ door verdere professionalisering het mooie beroep van geestelijk verzorger verder ontwikkelen en in de steeds veranderende zorgmarkt goed positioneren.